

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR TANDHEELKUNDE
75 JAAR

G. D. MARGADANT

Geboorte, kleuter- en puberjaren

Wie historie schrijft, doet in feite niet anders dan herschrijven. Immers zodra de menselijke samenleving de intelligentie kon opbrengen daaraan een zekere vorm te geven, is die vorm door historici beschreven en daarna ook talloze malen herschreven. Dit geldt evenzeer voor de in betrekkelijke zin zeer korte bestaansperiode van dit Tijdschrift.

Toch lijkt het juist de huidige generatie zulk een herschrijving aan te bieden, nu vijfenzeventig jaargangen daar aanleiding toe geven. En dan moeten wij ons nu eens niet alleen tot de data beperken, maar de lezer meenemen naar de periode van de „fin de siècle”, de geboorte en de kleuterjaren van ons nationaal orgaan met de volkomen andere samenleving en vooral met de positie, die de toenmalige tandmeester daarbij innam. Het publiek trok zich van deze titel niet veel aan, het woord tandarts was algemeen gebruikelijk, al werd het verschillend uitgesproken en werd ook nog wel het woord „dentist”, ja, soms verbasterd tot Tandiste!, gebezigd. Om onnaspeurlijke redenen sprak de ene helft van „tan-darts”, de andere van „tant-arts”, een verschil dus in scherppte van de d-klank, al bleef de klemtoon steeds vooraan. Het koppige negeren van de officiële titel tandmeester heeft tenslotte overwonnen toen in 1913 de titel tandarts werd gelegaliseerd.

Het maatschappelijke aanzien van de tandmeester was nog niet bijzonder hoog. Niet te verwonderen: zijn wetenschappelijke opleiding stond nog volkomen in de kinderschoenen, met 't gevolg, dat de meerderheid uit ontwikkelde technici bestond, met weinig belangstelling voor de wetenschappelijke grondslagen waar hun activiteiten op stoelden.

Natuurlijk werd dit door de betrokkenen als pijnlijk aangevoeld. Enkelen probeerden daar op minder juiste, maar wel geestige wijze iets aan te doen. Wie geregeld de zondagse pantoffelparade in Artis te Amsterdam bijwoonde kon daar collega's aantreffen in „geklede jas” met hoge zijden hoed en een wandelstok met ivoren knop. In de publieke opinie waren dat toen de kentekenen van de academici, de doctores in de wetenschappen.

Dit gold voor de steden. Op het „platteland” ging het bij de medici anders toe. Daar mende de dorpsdokter zelf de sjees waarmee hij zijn patiënten bezocht. Wel was daar vaak de hoge zijden in reserve aanwezig achter de bok. En wanneer de geleerde bestuurder in de verte het silhouet van een rijke boer ontdekte werd de wollen pet snel verwisseld voor de hoed en bij het passeren ging, vergezeld van een minzame buiging de zweep omhoog, waarschijnlijk in een poging de gepeperde declaratie te verzachten, die het slachtoffer voor zijn al of niet vermeende hart- of maagklachten aan 't eind van het jaar van zijn esculaap mocht verwachten. Zaken zijn zaken! Men schreef toen algemeen jaarrekeningen uit, die, bij gebrek aan giro-betaling, aan huis contant of met bankchèque werden voldaan, met aftrek van een klein percentage „voor de dienstbode”.

Toch waren in de steden reeds enkele collega's, die door de inrichting van hun praktijk en hun voornaam en wetenschappelijk getint optreden, de sympathie van de „betere” klassen wisten te verwerven en daardoor een voornamere plaats in de „society”. Zij waren echter sterk in de minderheid.

In 1893 werd de „Nederlandsche Tandmeesters Vereeniging” opgericht, naast de toen reeds bestaande, enige landelijke vereniging „Het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap” (een zeer kleine club!), kennelijk als een poging om door het kweken van een meer collectieve belangstelling van de tandmeester voor zijn status en kennis algemene verbetering te brengen. Bovendien trachtte men hier een tehuis te kweken voor hen die wel van tevoren wisten geen plaats te zullen vinden in het exclusief gehouden Genootschap! Toch genoot de doorsnee-tandmeester nog wel een zekere faam in de publieke opinie: de gangbare mening dat het hem goed ging, ja, spoedig „zijn koetjes op 't droge” vermocht te krijgen. Hij zou nl. veel geld verdienen. Voor een volledige prothese, een veel gevraagd artikel, kon hij wel f 50,-, ja soms meer vorderen. Dit kwam o.a. gedurende de voorbereiding van de kroning van de jonge charmante Koningin Wilhelmina tot uiting, toen in het centrum van de stad in het comité belast met de voorbereiding der waarlijk feeërieke stadsversiering een collega met het beheer en de inning der daartoe benodigde grote geldsommen werd belast. Iemand, die het financieel goed ging, zou, zo meende men, er wel niet met de kas van doorgaan!

Typisch is wel dat de Statuten in art. 1 onder a. van de omschrijving der

doelstelling vermelden: „het bevorderen der belangen van den tandheekundigen stand”, kennelijk dus het meest knellende punt nog vóór b.: „het bestrijden van de onbevoegde uitoefening der tandheekunst”.

John E. Grevers, voorzitter van het Genootschap, de grote man achter de schermen, met zijn medestanders A. A. H. Hamer, M. de Boer, W. J. ter Kuile Lemker (Amsterdam), C. Witthaus (Rotterdam) e.a., bleken dus nog niet hoog te grijpen. Zij kenden hun pappenheimers en het is de vraag of de hoogdravende bewoordingen, waarmee zij aan de nieuwe vereniging gestalte gaven, niet met een zekere innerlijke reserve werden uitgesproken.

Hoe dit ook moge zijn, de N.T.V. heeft in 1893 haar taak aanvaard en – ondanks velerlei tegenslagen – volgehouden tot 1910. Haar grootste klacht was gebrek aan belangstelling bij de leden, wier aantal zeer langzaam tot een maximum van ± 65 steeg. Men zie dit cijfer echter in het kader van de tijd. Beschikt ons land thans over een aantal van ± 3000 collega's, aan het eind van de vorige eeuw bedroeg dit ongeveer een tiende deel. Is het wonder, dat men over een slecht bezoek aan de vergaderingen klaagde? Die klacht wordt nog heden ten dage bij de verschillende verenigingen gehoord.

In 1894 waagde de N.T.V. de grote stap tot het uitgeven van een Tijdschrift als officieel orgaan van de vereniging, een blad waarop iedere collega zich kon abonneren. Aanvankelijk zagen zes nummers per jaar het licht. Er was moed voor nodig; velen waren van mening, dat men op te weinig kopij zou kunnen rekenen en inderdaad, zij die het blad daarmee verrijkten waren wel zeer klein in getal. Ook was men in twijfel of er wel veel „wetenschappelijks” viel te publiceren over een vak, dat zich hoofdzakelijk op een zekere „vaardigheid” baseerde. Toch vond men er soms lectuur in, die ook thans nog belangstelling verdient.

In „Een woord vooraf” in het eerste nummer van de tweede jaargang schrijft o.a. de redactie:

„De redactie maakte zich van den beginne af geen groote voorstellingen van hare onderneeming, wetende en kennende de geaardheid van de Nederlanders in 't algemeen en van de tandheekundigen in 't bijzonder . . . Een eigenaardigheid van de Nederlandsche tandheekundigen is de merkwaardige eigenschap, die hij met een bekend huisdier gemeen heeft n.l. een kat-uit-den-boom-kijkerigheid, een eigenschap die ook vaak oorzaak is, dat vele goede dingen slechts matig hun doel bereiken”.

Men ziet de verwachtingen waren echt niet hoog gespannen.

Het Ned. Tandh. Genootschap had er wel belang bij dat er een Tijdschrift zou verschijnen. Het had dan een orgaan dat bereid was zijn „Handelingen” te publiceren, hoewel dit niet altijd even vlot verliep. Spoedig was men van mening dat de Vereeniging te veel haar eigen stempel op de inhoud drukte en te veel plaats inruimde aan onderlinge controversen, zowel persoonlijke als organisatorische. Zoals A. A. H. Hamer zich uitdrukte: „Een wetenschappelijk tijdschrift mag geen krant worden waarin men de vuile was buiten hangt”.

Het verlangen naar een onafhankelijk tijdschrift won dan ook meer en meer veld. En het was weer onder de energieke leiding van John E. Grevers dat daar uiteindelijk gestalte aan werd gegeven. De N.T.V. bleek bereid het tijdschrift over te geven aan een Gezelschap van Tandheelkundigen, bestaande uit R. Anema, M. de Boer, T. C. A. Bölger, Th. Dentz, L. Frank, John E. Grevers, A. A. H. Hamer, C. van der Hoeven, W. J. ter Kuile Lemker, C. M. Witthaus, later aangevuld met Coebergh, Schutte, De Vries, Klinkhamer, Duyvensz en Bakker en met H. B. de Jonge Cohen als secretaris-gérant.

Doelstelling was:

- a. het dienen van de wetenschap der tandheelkunde;
- b. het bevorderen van de praktijk der tandheelkunst;
- c. het bevorderen van de belangen van de tandheelkundige stand;
- d. het bevorderen van maatschappelijke tandheelkundige hulp;
- e. het bespreken van de in de handel gebrachte preparaten en instrumenten.

Juist dus vóór het herdenken van het tienjarig bestaan der Vereeniging deed zij afstand van het orgaan, dat voorbestemd was uit te groeien tot het Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde, dat wij thans als onafhankelijk beroepsorgaan kennen. De tandheelkunde is dank verschuldigd, zowel aan de reeds lang ter ziele zijnde Nederlandsche Tandmeesters Vereeniging voor de oprichting en voor de afstand, als aan de leden van het „Gezelschap”, dat, geheel voor eigen verantwoording de uitgave overnam.

Ondanks de vrees dat de ruimte, die de redactie zich van dit stuk voorstelde, kan worden overschreden, mag hier een korte beschrijving van enkele hoofdfiguren, ja, men kan zonder overdrijving spreken van de regisseurs van de historie van de tandheelkunde in de bovengenoemde periode, niet ontbreken.

Johannes Egbert Grevers werd in 1855 te Amsterdam geboren, als zoon van de bekende tandheelkundige J. J. Grevers. Het is schrijver dezes niet bekend

welk middelbaar onderwijs hij genoot. Vermoedelijk is dat een drie-jarige H.B.S.-cursus geweest, welke basis in die tijd voldoende was voor het tandmeesters-examen. Wèl is bekend, dat hij een poosje op het „atelier” van zijn vader werkte, om te leren zijn handen te gebruiken. In 1872 besloot vader Grevers zijn zoon een paar jaar naar Amerika te zenden, waar de U.S.A. de wereld-leiding had van het tandheelkundig onderwijs. Leermeesters als Bonwill, Kingsley en Burk hebben grote invloed op hem gehad. Hij volgde colleges in fysica, chemie, anatomie en fysiologie. Het was vooral Cook (algemene praktijk) die hem vormde en waar hij histologische preparaten leerde maken. Hoe dan ook, dit alles maakte op de leergierige, jonge Grevers zoveel indruk, dat zijn verblijf in Amerika uitgroeide tot 5 jaar en toen hij in 1877 terugkeerde, bracht hij een geestelijk-wetenschappelijke bagage mee, die voor Europa en met name voor zijn land uniek mocht worden genoemd.

Inmiddels was door een wetwijziging in 1876 de titel van arts voor de uitoefening der tandheelkunst niet meer vereist, zodat hij, na het volgen van een cursus bij Dr. Dentz te Utrecht, in 1878 met lof kon slagen voor het tandmeesters-examen. Geen wonder dus dat Grevers, onder de bijnaam „de Amerikaan”, gezien zijn energie en zijn enthousiasme al spoedig als de leidende figuur werd aanvaard, ondanks de vele vooroordelen, die hij in dit kleine land had te overwinnen.

Hij was mede-oprichter van het Ned. Tandheelkundig Genootschap en zoals boven vermeld van de Ned. Tandmeesters Vereeniging en moet tenslotte van dit Tijdschrift als de vader worden beschouwd. Er verschenen vele publicaties van zijn hand.

In 1893 werd hij benoemd tot privaats-docent in de tandheelkunde, nadat hij reeds onder Prof. Tilanus (chirurg) met de praktische leiding van de Gemeentelijke Tandheelkundige Polikliniek te Amsterdam was belast, o.a. met de taak de medische studenten de beginselen der tandheelkunde bij te brengen. Zijn werklust was van dien aard, dat hij nog kans zag in verschillende medische laboratoria te Amsterdam zijn kennis verder te verrijken. In 1904 erkende de regering zijn verdiensten door de benoeming tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Het werd steeds duidelijker dat Grevers zich tot taak had gesteld om, gewapend met zijn grote kennis, de ingedommelde Nederlandse tandheelkunde tot grotere ontwikkeling te brengen en haar aanzien te vergroten. Hij was een „persoonlijkheid”, hoffelijk en beschaafd, een gemakkelijk spreker met een goede woordkeus en een uitzonderlijke gave voor vreemde talen, zodat hij overal in het buitenland met enthousiasme werd ontvangen en zich daar een grote vriendenkring vormde, waaronder mannen als Miller, Black, Tomes, Mummery, Kirk, enz. Hij was *Member of the advisory board* voor Nederland en België van de „National Association of dental faculties of America”. Er werd beweerd dat zijn voordrachten in 't Engels nog fraaier waren dan die in zijn eigen taal.

Nog een enkel woord over zijn verhouding tot de Nederlandse professie. Een man van zijn allure, die zich zó de meerdere wist van zijn collega's leed, wat niet te verwonderen is, aan een zekere arrogantie, die weerstanden opwekte.

Er ontstonden meningsverschillen, die zover gingen, dat hij vaak zelfs met zijn hierboven genoemde oude medewerkers en vrienden in de clinch ging. Het weinige begrip dat hij soms ondervond, ontwikkelde bij hem een zekere geprikkeldheid die hem op latere leeftijd wel eens tot takteloosheid bracht en zijn oorspronkelijke populariteit schaadde. Dit ging zover, dat hij in 1907, ondanks alle aandrang, een herbenoeming tot voorzitter van de Tandmeesters Vereeniging weigerde. En toen hij in 1908 tot Lector in Utrecht en directeur van het Instituut in de Wittevrouwenstraat werd benoemd kwam hij tegenover de jeugd te staan. Moeilijkheden met de indeling van de gebrekige ruimte verbeterde de stemming niet. Vooral na de latere verhuizing naar „Payenborch” kwamen er conflicten, die uiteindelijk tot de ongelukkige studenten-staking leidden. De jeugd aanvaardde de strenge hand niet langer, waarmee hij de teugels meende te moeten strak houden.

Het is hier niet de plaats daar nader op in te gaan. Ook in dit geval waren er enkele, wel terecht gefrustreerde leiders, de rest meelopers, die het als een leuk avontuur zagen. Maar de historicus die afstand neemt, beseft met een zekere weemoed, dat een van de grootste, zo niet de allergrootste vakgenoot in Nederland, die zijn leven en werkkraft aan de verheffing van zijn vak heeft gewijd zich diep gegriefd moet hebben gevoeld en op meer dankbaarheid had mogen rekenen, n'en déplaise les défauts de ses qualités. Door een en ander had zijn goede naam echter een deuk gekregen.

In 1925 legde hij zijn functie neer. Tot zijn einde in 1933 bleef hij, als buitenstaander, de ontwikkeling van zijn vak volgen.

Zijn nalatenschap, de schitterende boekerij en zijn vermaarde anatomische verzameling legden getuigenis af van de grootheid dezer veel geprezen, maar toch ook omstreden figuur, die zich een blijvende plaats in de vak-historie van ons land heeft weten te verwerven.

Naast Grevers zouden wij natuurlijk nog vele persoonlijkheden kunnen noemen, die in deze periode hun beste krachten aan het Tijdschrift hebben gewijd. Nogmaals, in de ons toegestane ruimte is dat niet goed mogelijk.

Een uitzondering zullen wij zeker moeten maken voor de tweede figuur: H. B. de Jonge Cohen, een rustig en waardig man. Reeds bij de oprichting als secretaris-gérant benoemd in de „Verantwoordelijke commissie” heeft hij tientallen jaren het Tijdschrift als zodanig met toewijding gediend. Men zat bijna constant met een tekort aan middelen en De Jonge Cohen stond voortaan in de rij van hen, die daarbij waakzaam waren. Zo schijnt hij o.a. zijn correspondentie in hoofdzaak per briefkaart te hebben gevoerd. Men betaalde daarvoor 2½ cent port, voor een brief 5 cent! Hij was en bleef tot het einde een groot bewonderaar van Grevers, met nimmer versagende trouw. Het Tijdschrift is hem grote dank verschuldigd.

Een andere opvallende figuur uit de bovenbeschreven periode was lector Dentz, directeur van de opleiding in Utrecht. Hij was arts en heeft stellig al het mogelijke gedaan om de tandmeesters grote belangstelling voor de wetenschappelijke bases bij te brengen. Dat er al spoedig een sterke rivaliteit met Grevers ontstond is verklaarbaar. Voor het Tijdschrift had hij niet diens grote voorliefde. Immers hij behoorde tot de personen, die sterk in twijfel

trokken of er voor de tandheekunde wel voldoende te publiceren viel. Wel werd hij lid van het „Gezelschap” dat hij met zijn medische kennis bijstond.

In 1916 werd hij tot „lid van verdienste” benoemd, een eer, die hij gelijkertijd met Grevers deelde. Maar de reacties waren zeer ongelijk. Terwijl de eerste op vriendelijke wijze de titel aanvaardde, was Grevers' antwoord fel en negatief. „Hoe kon men de oprichter en leider der eerste moeilijke levensjaren van het Tijdschrift op zulk een wijze op een zijspoor zetten?” Dit was stellig een onverdiend verwijt, de actie was echt wel als hulde bedoeld. Maar de eigenzinnige Grevers liet zich dat niet aanpraten en trad uit het Gezelschap, ondanks alle pogingen hem tot andere gedachten te brengen.

Ja, Grevers was een moeilijk mens. Maar integere figuren als Witthaus en Van Loon hebben in dit Tijdschrift anderzijds hem grote lof toegezwaaid. De geschiedschrijver zal zich dus beperken tot: de mortuis nil nisi bene.

Als onomstotelijk feit blijft dat hij zijn grote werkkraft (hij werkte vaak tot diep in de nacht!) heeft gewijd aan de plaats, die het Tijdschrift daarbij diende in te nemen en hierom gaat het in dit verband tenslotte toch!

Het ligt voor de hand dat de nieuwe bestuursvorm van den beginne af de kiem der ontbinding in zich droeg. Wel was er een redactie-commissie (Dagelijks Bestuur) maar de uiteindelijke beslissing van de inhoud van elk nummer was aan de Algemene Vergadering van het Gezelschap. En . . . zoveel hoofden, zoveel zinnen.

Stellig waren de leden allen kopstukken in de toenmalige tandheekundige wereld, met een behoorlijke eruditie, maar toch met de beperkte opleiding. Er kwamen meningsverschillen, die vaak weer werden bijgelegd. Het is menselijk dat de mannen die met zulk een uitbundig enthousiasme hun taak om direct of indirect publikatie-stof te leveren, hadden aanvaard, in de loop van de tijd en met het groeien der jaren deze belofte niet voldoende nakwamen. Op den duur ontwikkelde zich een geest van verwarring en onvermogen, die door de nieuw aangetrokken leden als Klinkhamer en Bakker al gauw tot heftige discussies leidden.

Een en ander had tot gevolg, dat men nu te ver ging in een andere richting en het ging zoeken in concentratie van macht en deze ging over naar Bakker, de nieuw benoemde hoofdredacteur, die, met Van Hasselt en Koldewijn die leiding op vrij dictatoriale wijze aan zich hield. Maar er ontstond weer onenigheid, vermoedelijk in hoofdzaak te wijten aan de wijze waarop Bakker zich gedroeg.

Inmiddels was de Ned. Maatschappij t. Bev. d. Tandheekunde geboren, alsmede de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen. Zij verlangden al gauw een „finger in the pie” bij het Tijdschrift en althans, evenals het Gezelschap, het recht van publikatie. Er werd beweerd dat er een sterke

stroming bestond, het Tijdschrift onder de leiding te brengen van de drie grote verenigingen. Ook de schuld die langzamerhand aan de individuele leden van het Gezelschap was ontstaan en de slechte verzorging van de uitgeverij, de fa. Leijdenroth, werden als motief aangevoerd. Ten slotte bleek er een meerderheid voor dit alles en men wilde accoord gaan met het afstaan van het Tijdschrift volgens de plannen van een reeds werkzame „Raad van Beheer”, samengesteld door genoemde verenigingen en waarin van elk drie leden en drie plaatsvervangende leden zitting kregen. Na lange aarzeling zwichtte het Gezelschap en in 1918 nam de vereniging „Tijdschrift voor Tandheelkunde” de uitgave over als zelfstandig orgaan, bestuurd door een Algemeen Bestuur, waarin de afgevaardigden der drie leden-verenigingen, echter zonder een speciaal mandaat dezer leden, de zakelijke leiding overnam, de redactie benoemde en het financiële beheer kreeg. De schulden aan de leden van het oude „Gezelschap” zouden worden vereffend en de drie leden-verenigingen stelden zich garant voor een mogelijk negatieve sluitpost op de begroting, wat naar schatting op een f 300,— zou uitkomen.

Hoofdredacteur bleef B. R. Bakker, zijn twee mede-redacteuren wisselden in 1920 voor Louis Frank, mondarts te Amsterdam, en J. Sanders Ezn. te Amsterdam, later in dat jaar voor Buisman, Louis Frank en Nord. Voorzitter bleef M. J. F. Schutte, secretaris-penningmeester (gérant) H. B. de Jonge Cohen.

Volwassen

Aldus ging men een nieuwe era van het Tijdschrift tegemoet, die men gevoelig met die van de volwassenheid mag bestempelen. Na een moeilijk begin onder Bakker, die de neiging bleef vertonen alle zaken aan zich te trekken en in 1920, toen hij ontslag nam een chaotische toestand in archief en financiën achterliet, werd Nord tot hoofdredacteur benoemd met Buisman en Louis Frank als mede-redacteuren en Margadant als secretaris-penningmeester en beherend redacteur. Op 21 okt. 1921 overleed H. B. de Jonge Cohen: een groot verlies, gezien zijn hierboven beschreven verdiensten.

Voor de uitgeverij was reeds in 1918 een gelukkige oplossing gevonden door het aanvaarden van het aanbod der firma G. J. & D. Tholen, terwijl het drukken door de fa. L. E. Bosch & Zoon te Utrecht op efficiënte wijze werd uitgevoerd. Na het overlijden van de oude firmanten Geert Jan en Derk Tholen kwam de leiding in handen van W. P. Staal en het is opmerkelijk hoe deze het enthousiasme van de nieuwe redactionele

leiding geheel ook tot het zijne maakte. Het Tijdschrift is hem grote dank verschuldigd voor zijn toegewijde medewerking en royale zakelijke opvattingen, hem door zijn sympathie voor het werk der Tijdschriftmensen ingegeven. Er ontstond een vriendschappelijke verhouding, die de uitgave op bijzondere wijze ten goede kwam.

Eerst nu werden de achterstallige schulden van de oude Gezelschapsleden geregeld. Ook de advertentie-rubriek werd uitgebreid en wierp welkome baten af.

De verbluffende energie, door Nord bij zijn leiding aan de dag gelegd, werkte stimulerend op zijn medewerkers. Er ging bijna geen dag voorbij zonder dat hij telefonisch uit Den Haag contact zocht met de beherend redacteur, terwijl Buisman, gewapend met zijn wetenschappelijke belesenheid met verve de rubriek „Uit de Literatuur” verzorgde. De samenwerking was uitstekend en kleine meningsverschillen werden steeds op vriendschappelijke wijze tot oplossing gebracht. De toevloed van kopij verbeterde aanzienlijk; Nord's scherpe pen deed daar niet zuinig aan mee. Bereikten de jaargangen vóór 1920 zelden meer dan zeshonderd pagina's, in 1929 werd vermoedelijk een record bereikt van meer dan twaalf honderd vijftig bladzijden, advertenties niet meegerekend. Ook bij de verschillende wetsontwerpen wierp Nord zich met groot elan in de strijd, met name tegen de pogingen onbevoegden meer rechten te verlenen. Jaarlijks kwam het Algemeen Bestuur bijeen, tenzij er speciale redenen voor een tweede bijeenkomst waren, maar het kwam zelden tot heftige discussies; in 't algemeen was de stemming ook daar waardierend. Het aantal betalende abonnees werd van 1917 tot 1933, het „koperen” jubileumjaar van Nord's leiding, ongeveer verdubbeld. De Ned. Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde (het T.v.T. was „mede officieel orgaan” dezer organisatie) had haar eigen rubriek. Het publiceren van de Afdelingsverslagen bracht wel eens kleine moeilijkheden. De redactie was bijzonder gesteld op het juiste gebruik van de Nederlandse taal. Maar tot grote strubbelingen leidde dit niet.

Het Dagelijks Bestuur bestond uit M. J. F. Schutte, voorzitter; J. A. Salomons, vice-voorzitter en G. D. Margadant, secr.-penningmeester, de laatste tevens beherend redacteur en verbindingsman tussen D.B. en Redactie.

Terugblikkend is het welhaast onvoorstelbaar hoe één man naast zijn functie als hoofdredacteur en een drukke praktijk ook nog het voorzitterschap van de Maatschappij en de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen kon be-

kleden met als extra bezigheid het secretariaat, later het voorzitterschap van de Fédération Dentaire Internationale.

Hij moet wel, gezien zijn ontembare werklust, over een ijzeren gestel hebben beschikt. Ook was hij een nachtuil, eerst na het middernachtelijk uur werkte zijn inventieve geest het sterkst.

Zijn functie bij de F.D.I. bezorgde hem talloze buitenlandse vrienden onder de grote vakgenoten in alle landen ter wereld. Het gedenkboek dat het Tijdschrift hem ter gelegenheid van zijn zilveren beroepsjubileum op 31 maart 1936 aanbood, bevatte niet minder dan 65 bijdragen van bekende figuren, zowel nationaal als internationaal. Het is jammer dat, door de trage beantwoording van aan medewerkers in het buitenland gezonden correspondentie en proeven, dit gedenkboek enige gebreken vertoonde door de haast waarmee dit 300 pagina's tellende werk met veel platen moest worden verzorgd.

Deze buitenlandse kringen waren voor het Tijdschrift zeker van belang. Zij verhoogden de „goodwill” van het Tijdschrift overal ter wereld.

Dat de kritische geest, gewapend met een scherpe pen en de niet minder scherpe tong van de H.R. wel eens tot conflicten leidden is begrijpelijk. Ik wil er echter aan toevoegen, dat hij blijkbaar en misschien onbewust toch wel een zeker respect voor zijn tegenstanders koesterde, want die conflicten resulteerden vrijwel nimmer tot een blijvende verwijdering. Hoe anders dan bij een Grevers.

Men mag er dan ook stellig op vertrouwen dat onze abonnees bereid zijn Nord voor zijn twintigjarige arbeid als H.R. te beschouwen als een der belangrijkste in de rij van hen, die het Tijdschrift hebben gebracht tot de hoogte waarop het zich thans mag verheugen.

Van regeringszijde werden zijn verdiensten erkend door het verlenen van het Officiersschap in de Orde van Oranje-Nassau, ja, veel later zelfs die van Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, een in onze kringen zeer zeldzame onderscheiding. Voor zijn verdere onvoorstelbare hoeveelheid ertitels en onderscheidingen kan hier geen ruimte worden gevonden. Het Tijdschrift verleende hem het ere-voorzitterschap van het Stichtingsbestuur.

Om de historie niet te kort te doen, moet hier nog even worden vermeld, dat in 1935 op initiatief van de beherend redacteur een poging werd gedaan om een Tandheelkundig Studenten Tijdschrift te creëren. De fa. Tholen was bereid daar zonder kostenvergoeding aan mee te werken. John Tomes, de studenten-vereniging, zou daarmee een eigen orgaan verkrijgen voor haar publikaties en er zou tevens een zekere binding aan het Tijdschrift ontstaan met zijn toekomstige abonnees. Onder leiding van twee studenten-redacteuren met de beherend-redacteur als adviseur, verscheen op 1 nov. 1935 het eerste nummer. Het zag er goed verzorgd uit. Maar het werd geen succes; de belangstelling was teleurstellend en om thans onnaspeurlijke redenen hadden de lectoren be-

zwaren. Later kwam van studenten-zijde de verklaring, dat men de uitgave liever geheel zelf in handen nam. En het Algemeen Bestuur was al gauw bereid hiervoor uit de weg te gaan. „Wij willen ons niet opdringen” was de vrij unanieme mening. Men achtte het niet geheel uitgesloten dat de studenten de inmenging als „te paternalistisch” aanvoelden.

Op verzoek van de Maatschappij verleende het Tijdschrift zijn deskundige medewerking aan de samenstelling van een Gedenkboek in 1939, ter gelegenheid van haar zilveren jubileum.

Inmiddels vlogen de jaren „als een schaduw heen”. Het is in dit bestek niet goed mogelijk op alle niet zo grote mutaties in het Algemeen Bestuur dieper in te gaan. Men was zich weinig of totaal niet bewust, na bijna een eeuw in vrede te hebben geleefd, welk onheil ons boven het hoofd hing. Waarom zouden wij Nederlanders, die met al onze naburen vriendschappelijke betrekkingen onderhielden dat ook zijn? De sensationele gebeurtenissen die Europa in beroering brachten, maar die voorlopig door Chamberlain's paraplu in wat kalmer banen leken te komen, zijn geheel aan het Tijdschrift voorbij gegaan.

Zelfs toen in 1939 de Tweede Wereldoorlog losbarstte maakte de meerderheid van ons volk zich nog niet blijvend ongerust. Was de Eerste ook niet zonder ons uitgevochten? Maar in mei 1940 was het dan zover. De slag kwam hevig aan, al heeft die voor de uitgave van het Tijdschrift dat jaar nog geen overwegende gevolgen gehad.

In 1941 was dat wel degelijk het geval. Op 1 mei nam Louis Frank ontslag als redacteur. Het heengaan van deze joviale, gulhartige man, die veel zorg besteedde aan het zo hoog mogelijk houden van het gehalte der publikaties, zijn gedegen medische kennis en zijn zeer vriendschappelijke verhouding met zijn mede-redacteurs werd aangevoeld als een zeer pijnlijke gebeurtenis. Het Tijdschrift was hem grote dank verschuldigd.

Maar het werd nog erger. Reeds in mei gaf Nord de wens te kennen af te treden. Wel slaagde men er in hem nog enige tijd te doen blijven door hem veel lasten van de schouders te nemen, maar per 1 dec. 1941 kwam zijn definitieve afscheid. Uit het bovenstaande kan de conclusie worden getrokken welke niet te omvatten gevoelens dit voor de andere Tijdschrift-mensen meebracht. De kapitein verliet het schip! En men was er nòg niet. Vice-voorzitter Salomons diende per 1 juni 1942 zijn ontslag in, na een twintigjarige activiteit in het Algemeen Bestuur. Ook J. S. Bruske verdween, eveneens een zeer gewaardeerd en ijverig mede-

lid. Maar men bleef onverdroten doorwerken. Als merkwaardigheid zij hier nog vermeld, dat in dit ramspoedige jaar het hoogste tot dan toe genoteerde aantal abonnees mocht worden geboekt, een vermeerdering van meer dan 200 in één jaar. Een nationale demonstratie?

De toewijzing van papier verminderde, evenals de kwaliteit daarvan. Het Tijdschrift zag zich gedwongen de geboden kopij samen te persen in twee kolommen per bladzijde, gedrukt in een kleine letter op slecht papier. Houtvrij papier om nog reproducties mogelijk te maken was slechts mondjesmaat beschikbaar! De door de Duitsers bezette drukkerij vertraagde steeds meer de aflevering. Wij moesten het aantal illustraties verminderen. Is het wonder dat er stemmen opgingen om de uitgave te staken? Maar het Ned. Tandheelk. Genootschap en het andere lid der vereniging: de Vereniging van Nederlandsche Tandartsen wendden hun invloed aan om het werk, juist na een 50-jarig bestaan, niet op te geven. Het derde lid: de Maatschappij was inmiddels op last van de bezetters opgeheven.

In 1942 werd Buisman tot hoofdredacteur benoemd. De Duitse autoriteiten verlangden dat de verantwoordelijkheid voor de inhoud aan één functionaris moest worden opgelegd. De beherend redacteur nam die taak op zich. Veel last heeft dat niet bezorgd. Bij: „Tandheelkunde en Eugenetik”, een publikatie van Broekman in 1943, kregen wij de waarschuwing dat de inzichten waarvan dit stuk blijk gaf, niet strookten met de Nationaal-Socialistische principes. In een vrij scherpe correspondentie, nog in 't archief te vinden, verdedigde Coebergh, president van de „Tandartsenkamer”, Broekman's stuk met vuur bij de Duitse autoriteiten!

De toegezonden kopij verminderde steeds verder en toen in sept. 1944 de verbindingen met Utrecht onmogelijk werden moest het Tijdschrift er het bijltje bij neerleggen. Het Algemeen Bestuur was nog wel bijeen geweest. Als opvolger van Salomons werd J. J. Backer Dirks tot vice-voorzitter benoemd.

Velen van onze abonnees zullen zich de nog geen vier en twintig jaar geleden eerste na-oorlogse dagen herinneren, waarin ons volk, in een roes van vreugde moeite had zich het feit te realiseren, dat de 5 bange jaren voorbij waren en vooral, dat men de barre winter 1944-'45 had overleefd, zij het dan meestal met schade. Maar heel lang duurde deze vreugderoes niet, daarvoor was de slag van 5 jaren onderdrukking en mishandeling te zwaar aangekomen. Een sterke geprikkeldheid maakte

zich van het volk meester, die zich vanzelfsprekend allereerst uitte in daden van vergelding tegen hen, die met de bezettende macht hadden geheuld. Maar ook het beschavingspeil had geleden. Wie had zich ooit kunnen voorstellen, dat in een der eerste ledenvergaderingen van de herboren Maatschappij algemeen erkende en verdienstelijke leden zouden worden uitgefloten door de jongeren!? Het werd duidelijk dat men zich opstelde tegen vóór-oorlogse mensen van formaat en instellingen, hoe ongemotiveerd dit ook ware! Men riep luidkeels om „vernieuwing”, zonder daar op concrete wijze iets aanvaardbaars tegenover te stellen.

Ook voor het Tijdschrift volgden moeilijke dagen! In september 1945 zag een „Bevrijdingsnummer” het licht met de Nederlandse vlag en leeuw op de omslag. Wie dit nr. 1-1945 nu in handen neemt zal een meewarige glimlach over deze weidse titel voor een armzalig boekje van 36 pagina's op uiterst slecht papier niet kunnen onderdrukken. Maar het Rijksbureau voor papier tikte ons op de vingers, gelukkig pas achteraf. Wij hadden voor dat nummer te veel papier gebruikt! Langdurig overleg met dit bureau in Amsterdam voorkwam een vervolging.

Collega's uit verschillende delen van ons land beschreven in genoemde aflevering de oorlogservaringen in hun gebieden. Een weinig opgewekte lectuur: arrestaties, vernielingen, inbeslagnemingen, concentratiekampen en executies. Rotterdam, Arnhem en Harderwijk kregen wel het leeuwedeel van de vernieling.

Inmiddels besloot de Maatschappij, die zich door de gedwongen opheffing waarschijnlijk ontslagen achtte van haar lidmaatschap der Vereniging „Tijdschrift voor Tandheelkunde” en vurig naar „daden” verlangde een eigen orgaan uit te geven, overigens een begrijpelijke wens. Ondanks alle dringende waarschuwingen van het Tijdschrift om dit publikatieorgaan niet de vorm van een maandschrift te geven, omdat men dan telkens weer op een voldoende hoeveelheid kopij moest kunnen rekenen, werd, vooral door het koppige doorzetten van Broese van Groenou het „Mededelingenblad” als Maatschappij-maandschrift in het leven geroepen. De voorspelde gevolgen bleven niet uit. Bij gebrek aan kopij ging men zich op de „wetenschap” werpen, wat niet alleen op vrij bizarre wijze geschiedde, maar ook de schijn meebracht het bestaande Tijdschrift te beconcurreren of zelfs opzij te schuiven. In de geladen stemming dezer eerste na-oorlogse periode liepen de discussies daar-

over vrij hoog op. Een algemeen wantrouwen van ieder tegen een ander was een typisch, hoewel psychologisch verklaarbaar, verschijnsel.

Na het overlijden van Broese nam A. E. M. Aldus de leiding van het M.B., later „Tandartsenblad”, over, een moeilijke taak, die constant veel energie vroeg, continu doorging en soms geringe dank oogstte. Men kan zich gaarne aansluiten bij de hulde hem voor zijn 15-jarige arbeid gebracht in het Nederlands Tandartsenblad, in zijn nieuwe gedaante.

Maakt men de balans op, van wat de oorlog het Tijdschrift-team had gebracht, dan zien wij dat inmiddels Koldewijn was overleden. Hij had een belangrijk aandeel gedurende vele jaren zowel in redactie als in het Algemeen Bestuur. In die eerste periode begon men reeds de hoop op te geven Louis Frank uit de concentratiekampen terug te zien, hetgeen al spoedig helaas juist bleek. In het „Bevrijdingsnummer” werd hem alle lof gebracht, die hem in de 22 jaar, die hij het Tijdschrift diende, zonder voorbehoud toekwam. Een trouw vriend, geestig en opgewekt. Nog uit Westerbork kreeg het Tijdschrift als laatste levensteken van hem een briefkaart met de opgewekte mededeling dat hij „in zijn buitenverblijf” was aangekomen.

Ook J. Bruske keerde nimmer uit zijn gevangenschap terug. Het Tijdschrift is ook hem grote dank verschuldigd. Hij nam, met zijn heldere en goed geformuleerde mening, steeds op levendige wijze deel aan de discussies.

J. Sanders Ezn. was gelukkiger. De energieke pogingen, gesteund door Brugman en . . . P. J. J. Coebergh (!) hebben er ten slotte toe geleid, dat hij niet dadelijk naar Duitsland, maar eerst zeer laat naar Marienburg in Oostenrijk werd gebracht, na een lang verblijf in Barneveld. Nog juist op tijd werd hij door de Amerikanen bevrijd. De „tijd heelt alle wonden” en een oorspronkelijk oordeel wordt er door gewijzigd. Hoezeer het oordeel over Coebergh ook nu nog ongunstig moge luiden, zijn steun aan het Tijdschrift en zijn voor hemzelf toch wel niet ongevaarlijke pogingen om het lot van Joodse collega's te verzachten, heeft ook ons oordeel wel verzacht.

In redactie en bestuur kwamen enkele wijzigingen. In 1945 werden twee nieuwe leden als lid van de redactie, die nodig aanvulling behoefde, aangetrokken: R. W. Broekman en Jhr. B. A. M. Elias, mondarts te Den Haag. In 1947 nam M. F. J. Schutte ontslag als voorzitter van het Algemeen Bestuur. Hij werd opgevolgd door J. J. Backer Dirks. In datzelfde jaar herdacht het Tijdschrift zijn 50-jarig bestaan op bescheiden

wijze. Nr. 8-9 werd als Herdenkingsnummer samengesteld, verlucht met tekeningen van de verschillende leidende figuren, vervaardigd door de kunstenaar Bart Peizel. Omstreeks deze tijd zijn D. A. van Houte en L. M. Willemse tot het Algemeen Bestuur toegetreden. In 1949 werd het duidelijk dat Elias, die tijdelijk naar het buitenland was getrokken, nog niet zou terugkeren en moest naar een vervanger worden omgezien. Het Tijdschrift kan zich achteraf zeer gelukkig prijzen, dat J. B. Visser zich bereid verklaarde de leiding van de Excerpta-rubriek op zich te nemen. De huidige hoofdredacteur geniet een voldoende algemene bekendheid en waardering om deze keuze nog verder toe te lichten. Zijn charmante persoonlijkheid, zijn gedegen kennis van de Nederlandse taal en wetenschappelijke ontwikkeling hebben in de twintig jaren dat hij het Tijdschrift thans dient, de arbeid van de redactie sterk beïnvloed; de samenwerking met hem was en is zijn collega's een vreugde.

De rubriek „Excerpta odontologica” ontwikkelde zich tot een aantrekkelijk onderdeel. Men moet respect hebben voor de talrijke medewerkers die zich hiervoor beschikbaar stelden. Het waren vooral Visser zelf en Ir. F. van Daalen (Utrecht) die hier om het „kampioenschap” streden: het grootste aantal pagina's per jaar.

Het gehalte van de „Oorspronkelijke bijdragen” steeg. Het is onmogelijk in dit historische overzicht de verdiensten van vele auteurs daarvan in het licht te stellen, zonder iemand tekort te doen. Van het noemen van namen wordt daarom ook afgezien.

Maar de kroon spant waarschijnlijk wel de toenmalige hoofdredacteur P. H. Buisman, wie wij hierbij een bijzondere plaats inruimen. Zijn opvallend fraaie stijl en beheersing van de Nederlandse taal trokken daarbij de aandacht. Ter drukkerij was er slechts één zeer bekwame zetter: Wassink, die zijn handschrift in drukletters wist te herscheppen en de juiste weg vond in de doolhof van omzettingen en talloze verwijstekens! De schrijfmachine heeft daar later een zegenrijke verbetering in gebracht. Buisman, de man wiens bescheidenheid hem een opstelling achter de schermen afdwong, behoort zonder voorbehoud mede vooraan te worden genoemd in de rij van mannen, die het Tijdschrift onschatbare diensten heeft bewezen. Als een levende encyclopedie was hij de welhaast nimmer falende vraagbaak voor de redactie. Nog hoort men zijn stereotype vraag: „Is het wat?”, wanneer de redactie artikelen werden aangeboden, waarvan de schrijver niet op de lijst der „wetenschappelijk betrouwbaren” stond genoteerd. Hij had een scherp oog dat onmiddellijk kleine oneffenheden, zowel wetenschappelijk als in stijl, ontdekte en

was steeds bereid bij sterkere afwijkingen met de auteur tot lang niet altijd gemakkelijk bereikbare overeenstemming te komen. Dit alles paarde hij aan een bewonderenswaardige werkkraft. Bij een gelukkig weinig voorkomende kopij-nood had hij steeds wel een onderwerp in voorraad om in een nummer de ruimte aan te vullen met belangwekkende beschouwingen, onveranderlijk in fraai Nederlands neergeschreven, al brachten die soms wat kritisch leven in de brouwerij.

In vele tientallen jaren werd hij een onmisbare centrale figuur in de redactionele of bestuurlijke besprekingen. De Blauwe Wimpel komt hem ongetwijfeld toe, voor het grootste aantal dienstjaren!

Bij zijn jubilea die hij – soms wat tegenstribbelend – op de gezette tijden had te ondergaan, werd hem de grootste lof toegezwaaid. Bij zijn afscheid werd hem het ere-lidmaatschap van het Tijdschrift toegekend. De regering erkende zijn verdiensten door hem tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau te benoemen. Mèt De Jonge Cohen en Margadant kreeg hij de gouden legpenning van het Tijdschrift.

De aandachtige lezer zal uit het bovenstaande historische overzicht hebben kunnen opmaken, dat bij alle betrokkenen steeds weer de wens centraal werd gesteld het Tijdschrift tot een volledig onafhankelijk orgaan te maken, dat geen rekening behoefde te houden met stromingen of partijvorming van welke aard ook. En hoewel de verhouding met alle grote en kleine verenigingen niets te wensen overliet, officiële zekerheid ontbrak nog. Deze wens was in 1950 nog zó levend, dat men in het Algemeen Bestuur met eenparigheid van stemmen besloot tot verandering van bestuursvorm en zo werd bij acte van 20 sept. 1950, voor notaris W. Straub verleden, opgericht de Stichting „Tijdschrift voor Tandheelkunde” als voortzetting van de Vereniging van die naam en tredende in de rechten dezer laatste. Alle toen zitting hebbende leden van het Algemeen Bestuur en van de Redactie bleven als zodanig gehandhaafd. De Stichting was gevestigd te Amsterdam, de Statuten werden gebaseerd op de Stichtingsacte. Men had daarmee tevens bereikt, dat het Tijdschrift rechtspersoonlijkheid had verworven en als zodanig zakelijk kon optreden. Verdere detaillering dezer Statuten blijve hier achterwege. Slechts zij vermeld, dat art. 3, laatste alinea, stelt: „De Stichting beoogt niet het maken van winst” en is derhalve niet belastingplichtig.

In 1951 trad Broekman uit de redactie, al bleef hij op algemeen verlangen nog vele jaren lid van het Algemeen Bestuur. Dank worde hem gebracht voor zijn prettige en vriendschappelijke samenwerking. Ook

moet zijn op hoog peil staande medewerking als auteur van wetenschappelijke bijdragen, waaruit vaak zijn filosofische inslag duidelijk werd, worden genoemd. Als groot bewonderaar van de dichter-filosoof Goethe heeft hij deze nog al eens boven zijn artikelen met een van zijn daarbij toepasselijke uitspraken geciteerd.

In 1956 werd Edel voorzitter, die ons helaas in 1957 door de dood ontviel. Een algemeen geachte, bescheiden en sympathieke figuur, die zich liever op de achtergrond hield, maar die inmiddels vele jaren aan het Tijdschrift was verbonden.

Natuurlijk bleef de ere-lijst der gevallen, die het Tijdschrift in de loop der jaren verloor, groeien.

In 1950 kwam C. H. Witthaus aan zijn levenseinde, zover is na te gaan op hoge leeftijd: 81 jaar. Hij was een der pioniers, lid van de groep mannen, de enige Rotterdammer – voor zover wij kunnen nagaan – die de Ned. Tandmeesters Vereeniging stichtten.

In 1953 overleed op 10 okt. M. J. F. Schutte, oud-voorzitter van het Algemeen Bestuur en lid van het bovengenoemde „Gezelschap”. Ook hij bereikte een hoge leeftijd. Zijn verdiensten zijn hier reeds beschreven. Zijn enthousiasme en zijn zin voor humor maakten de door hem geleide vergaderingen nog al eens tot vrolijke en rumoerige bijeenkomsten.

Een grote slag trof het Algemeen Bestuur toen op 18 juli 1955 zijn populaire voorzitter J. J. Backer Dirks overleed, diep betreurd door een grote vriendenkring die hun „Cobus” op handen droeg. Zijn verdiensten voor het vak zijn zo algemeen bekend dat zij hier nauwelijks behoeven te worden omschreven. Zowel voor „zijn” Rotterdam, waar hij vele jaren voorzitter der R.T.V. was, als voor „Het Ivoren Kruis”, dat eveneens zeer lang onder zijn leiding stond, was het een bijzonder groot verlies. Hij was Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Leopold Frank, uit een der bekende families, zoon van Bernard en broer van Louis, de oud-redacteur, mede-oprichter van het N.T.G., zij hier nog genoemd. Vele bijdragen van zijn hand verschenen in het Tijdschrift; hij was mede lid van het „Gezelschap”. Hij overleed in 1926.

Het is helaas niet mogelijk gebleken uit de beschikbare gegevens alle mutaties, die in het Algemeen Bestuur plaats vonden, op de voet te volgen. De redacteurs hadden q.q. daarin zitting.

De wetenschappelijke verenigingen probeerden natuurlijk hun voordrachten, zoveel mogelijk persklaar, aan het Tijdschrift aan te bieden. Maar bij de sprekers, die hun stof „voor de vuist weg” behandelden gaf

dat vrijwel onoverkomelijke moeilijkheden. Het „vertalen” van een bandrecorder-verslag kon, naar veelal bleek, de auteur niet bevredigen en de eigen belofte dit te verzorgen kon door velen wegens hun drukke werkzaamheden heel vaak niet worden ingelost. Hoe dit ook zij, er ontstond door het geregelde contact tussen redactie en de besturen een hartelijke samenwerking, die in 1963 tot uiting kwam, toen de redactie besloot voorlopig één maal 's jaars een bescheiden speciale aflevering in de Engelse taal van ± 400 exemplaren internationaal te verspreiden. Inmiddels zijn vier afleveringen verschenen. Het bestuur der Ned. Ver. v. Tandartsen die reeds jaarlijks een bijdrage verstrekke voor haar publicaties was dadelijk bereid deze uitgave mede te financieren, wat door het Tijdschrift natuurlijk op hoge prijs werd gesteld. Bovendien gaf de Vereniging duidelijk blijk van haar waardering voor het Tijdschrift door de beherend redacteur tot ere-lid van de Vereniging te benoemen.

In 1951 werden M. T. Jansen en L. J. A. van Schijndel als redacteurs aangetrokken. Met de eerste was dus het traditionele medische element in de redactie hersteld.

In 1952 ontviel ons A. L. J. C. van Hasselt. Niet alleen voor de Tijdschrift-mensen, maar voor de gehele tandheelkundige wereld, waarin hij zich een uitgebreide vriendenkring had verworven, betekende dit een gevoelig verlies, ook internationaal.

Ten einde het contact met Groningen te versterken werd M. Hut voor het lidmaatschap van het Algemeen Bestuur uitgenodigd. In 1957 volgde zijn benoeming tot voorzitter. Een gelukkige keuze. Zijn belangstelling moge blijken uit het feit dat hij de eerste voorzitter werd, die nu en dan de redactie-bijeenkomsten als gast bijwoonde. Onder zijn leiding werd de financiële positie van het Tijdschrift meer aangepast aan de tijdsomstandigheden en o.a. de remuneraties verbeterd. In 1965 werd hij op zijn verzoek van zijn functie ontheven. Het Tijdschrift is deze sympathieke onderwijs-specialist grote dank verschuldigd. Hij bleek een krachtig voorzitter, die heldere denkebeelden t.a.v. het Tijdschrift naar voren bracht en ze met verve verdedigde. Hij bleef echter wel lid van het Algemeen Bestuur.

Met eenparigheid van stemmen werd Spies tot zijn opvolger gekozen. Rozendaal werd vice-voorzitter. In de najaarsvergadering van dat jaar werd J. B. Visser, hoogleraar te Amsterdam, tot hoofdredacteur gekozen en B. Z. Deenik tot beherend redacteur, terwijl A. C. Lamers, sinds 1961 lid van de redactie, belast werd met de verzorging der Excerpta-rubriek. De andere redacteurs bleven aan.

Wel zijn er nog enige plannen in portefeuille, o.a. ten aanzien van de uitgave en van het te verwachten afscheid van de secretaresse Mej. H. G. de Josselin de Jong. Aan haar mag de historicus niet verzuimen enige aandacht te besteden. Al vaker in deze historie is gebleken, dat ieder, die zich aan de Tijdschriftzaken op enigerlei wijze verbond, al spoedig geïnfecteerd werd met een duidelijke gehechtheid en enthousiasme. Naar de oorzaak van dit verschijnsel, dat o.a. al heel spoedig eveneens bij de nieuw benoemde beherend redacteur aan de dag trad, kan men slechts gissen. Misschien dat het maandelijks resultaat door de beslommeringen die daaraan vooraf gingen en die groter zijn dan velen, die niet thuis zijn in de cuisine, beseffen, daarin meespeelt. De secretaresse maakte daarop geen uitzondering. In 1950 kwam zij in dienst, mede als praktijk-assistente van de beherend redacteur. Al spoedig bleek dat haar belangstelling veel meer en beter gericht was op het secretariaat. Met haar ijver, prettige omgangsvormen en stalen geheugen, naast een steeds groeiende kennis van de Nederlandse taal, raakte zij al spoedig geheel thuis in de dagelijkse Tijdschriftbezigheden. Namens het Tijdschrift zij haar hier dank gebracht voor haar 19-jarige arbeid. Haar te vervangen, wanneer zij ultimo 1969, wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd zal heengaan, zal niet zo eenvoudig zijn.

Beide oudste redacteurs, de hoofdredacteur P. H. Buisman en de beherend redacteur G. D. Margadant, gaven in 1965 te kennen hun taak per 1 jan. 1966 als geëindigd te willen beschouwen. De leden van het Algemeen Bestuur J. A. M. De Decker, J. N. Tekenbroek en recentelijk R. W. Broekman, volgden dit voorbeeld, na vele jaren lid van het college te zijn geweest. Zij werden opgevolgd door O. Backer Dirks en L. Coppes.

Een enkel woord aan de verdiensten van de drukkerij gewijd mag in deze historie niet ontbreken. Oorspronkelijk als firma L. E. Bosch & Zoon, gevestigd aan de Oudegracht te Utrecht, later als Drukkerij Bosch N.V. in het zeer moderne gebouw aan de Europalaan in die stad, heeft zij haar amateuristische klant met grote toewijding gediend. Zo nu en dan was, om technische redenen, direct overleg met de redactie noodzakelijk. Het contact met de directeurs Jhr. E. van den Berch van Heemstede en A. van der Giessen was steeds zeer aangenaam, met begrip voor beiderzijdse moeilijkheden. Ook de eerste stuurman, de bedrijfsleider W. F. Linschoten maakte daarop geen uitzondering. Met

verbazing kon men zich afvragen hoe deze man, vooral in de benauwde behuizing aan de Oudegracht, zijn kalmte kon bewaren in deze overvolle bijenkorf, te midden van een geweldige kakofonie, veroorzaakt door zetmachines en enorme drukpersen. Hij bleef de minzaamheid zelve en trachtte steeds weer, met slechts matig resultaat overigens, de redactieleden in te wijden in het bargoens, waarin de typograaf zich nu eenmaal uitdrukt. Lof en hulde waren en zijn de gevoelens, die de redactie niet naliet hem bij passende gelegenheden te brengen. Na enige tijd werd J. C. Korssen belast met de leiding der Tijdschriftzaken, een taak, die ook deze met zeer veel enthousiasme en toewijding vervult.

De historicus meent zich verder ontslagen te mogen achten t.a.v. de jaren na 1960. De geschiedenis daarvan is de in het Tijdschrift geïnteresseerde voldoende bekend. Besluiten wij hier dus.

Nog een enkel persoonlijk nawoord zij mij vergund nu ik het jasje van „historicus” heb uitgetrokken. Bekijk ik het heden, dan zie ik het Tijdschrift (hoe zou ik anders?) als een toch wel geslaagd vakorgaan, vooral bezien in het licht van het kleine land, waarin het verschijnt, dus met een kleine opslag en te geringe advertentie-rubriek. Een drukkerij is een zeer loon-intensief bedrijf en dus duur! Het N.T.v.T. heeft door bovengenoemde factor nimmer een gegarandeerd veilig bestaan. Het is, zoals uit de historie blijkt, uitermate dankbaar voor de wijze waarop de Ned. Ver. v. Tandartsen steun verleent. Maar dit is niet genoeg. Is er geen mogelijkheid voor subsidie van andere zijde in een land, waar dat voor alles en nog wat op ruime wijze plaats heeft door bedrijfsleven, door regering of semi-officiële instanties? Een ernstige poging is daartoe nimmer gedaan, hoe gewenst deze ook is. Wie bindt de kat eens de bel aan? Wie en hoe? Het N.T.v.T. is een kinderhand die gauw is gevuld; het gaat hier dus niet om een groot bedrag! Maar zij die, continu, dag in dag uit, vaak wel met schade voor eigen bestaansbronnen, hun energie geven krijgen geen loon naar werken. De tijd, dat men „liefdewerk” mocht verlangen is ruimschoots voorbij. Men vergete niet, dat onze mensen ook buiten het „werk”, mentaal (zij moeten er sterk met hun gedachten bij zijn!) in beslag worden genomen. Slapeloze nachten waren in mijn tijd alleen daardoor geen uitzondering.

Het maandschrift mag toch wel op enige waardering aanspraak maken als afspiegeling van wat ons vak heden ten dage betekent. Dat dit is gegroeid, mede door de verbetering en uitbreiding die de studie heeft ondergaan, behoeft geen betoog. Het is niet, zoals enkelen, ook in onze bestuurskring wel eens verlangden, uitgegroeid tot een „opinieblad”.

Het is aan niets en niemand officieel gebonden en stelt zich liefst, zo objectief mogelijk, neutraal boven alle klikjes of partijtjes, al zijn academische beschouwingen, vooral op sociaal terrein een hoogst enkele maal wel eens even uit de hand gelopen. Het is alles immers slechts mensenwerk.

Tot slot nog een kleine preek voor eigen parochie. Ik heb het verzoek van de redactie te trachten een historie van de 75-jarige te schrijven, ondanks mijn hoge leeftijd, mijn verminderd concentratie-vermogen en geheugen, natuurlijk willen aanvaarden, zij het met aarzeling. Dadelijk had ik het voornemen mij niet alleen tot feiten te bepalen, maar er nu en dan ook een kleurtje van de tijd aan te geven. Misschien is het chronologisch niet geheel verantwoord, misschien heb ik de schijnwerpers op de een te veel, op de ander te weinig gericht. De mij ter beschikking staande bronnen zullen ook niet altijd betrouwbaar zijn. Ik zal deze kritiek gelaten aanvaarden. Vijf en zeventig jaar is geen dag! Maar ik herinner me nu nog maar al te goed hoe ik aan het begin dezer eeuw als jongen reeds thuis het boekje met de mos-groene omslag, versierd met de Griekse zuilen in handen kreeg, omdat ik wist dat in dit vak mijn toekomst lag en van de inhoud niet veel begreep; dat lijkt nu niet zo verschrikkelijk lang geleden.

Beschouwt men het Tijdschrift in zijn huidige vorm, dan mag men m.i. zonder aarzeling wel zeggen dat het de plaats in de professionele samenleving heeft bereikt, die de in deze historie genoemde pioniers mitsgaders het grote aantal verdere medewerkers voor ogen hebben gehad.

De hedendaagse collega zal zich bewust dienen te zijn dat hij in zijn omgeving wordt beschouwd als een man van wie mag worden verwacht dat hij niet alleen zijn eigen vak beheerst, maar ook enige kennis bezit van de „zusterwetenschappen”. Door zijn opleiding is hij daartoe wel in staat, hij heeft geleerd wetenschappelijk te denken. Maar hij moet, als hij zichzelf respecteert „bij” blijven.

In ontwikkeld gezelschap zal hij als „anders” dan een leek worden beschouwd. Men verwacht van hem, in staat te zijn, althans op bescheiden wijze en met de nodige reserve vragen te beantwoorden, die in een algemeen gesprek wel eens worden gesteld. Het Tijdschrift zal hem daarbij een grote steun zijn, mede ook door de weergave in de Excerpta, van alles wat er nationaal en internationaal op zijn eigen terrein en de nevengebieden wordt geboden. Het lezen van het Tijdschrift is dus tevens een stuwkracht voor „gerichte” beschaving. Hij heeft het dus

nodig, ook al zal hij er niet elke maand zaken in vinden, die hij voor de uitoefening van de dagelijkse praktijk zal kunnen benutten. In dit licht bezien vormt het N.T.v.T. een gewichtig onderdeel van zijn instrumentarium, onontbeerlijk om zich te handhaven.

De futuroloog zal het moeilijk hebben zich te wagen aan de gang van zaken in de volgende 75 jaren. Veel hangt af van de houding van ons volk. Zal het leren zijn jeugd op de gevaren van het snoepen te wijzen en zal dat helpen? Zal de fluoridering volledig worden aanvaard of zal de nimmer rustende wetenschap ons vak op de lange duur overbodig maken? De techniek maakt verbazingwekkende vorderingen. Waren wij Jules Verne, dan zagen wij thans voor ons geestesoog in 2044 een advertentie in het N.T.v.T.: „Gevraagd een tandarts belast met de tandheelkundige verzorging van de mijnwerkers in een werkkamp aan krater 150 op de Maan. Reiskosten met de modern ingerichte Moonliner „President Johnson” worden vergoed”.

Hoe dit alles ook moge worden, voorlopig mag worden geconstateerd dat het Tijdschrift, althans in de aanvang van de volgende vijf en zeventig jaar, onder het bekwame team van thans, aan de voor een klein land bescheiden eisen voldoet. Ook de volgende 75 jaar zijn geen dag. Of toch wèl? Zien wij, waanwijze mensen, dat wel goed of zit er iets in wat de dichter ons voorhoudt:

„Dem Herrn ist ein Tag wie tausend Jahr
Und tausend Jahre sind Ihm wie ein Tag”?

Jan Luykenstraat 52,
Amsterdam.

Gedurende de 75 jaren die achter ons liggen, hebben – over en weer – adverteerders én Tijdschrift elkaar (commercieel) nodig gehad: ook de tandheelkundige wereld kan niet zonder reclame!

In het hierna volgende katern treft de lezer een aantal „openlijke aanprijzingen” – old-timers tegenover hedendaagse – van door de jaren heen vertrouwde adverteerders. Op hun wijze tonen zij aan wat in de loop der jaren is gewijzigd.

Redactie